

INSTITUT FRANÇAIS D'ARCHÉOLOGIE ORIENTALE DU CAIRE, *Le Livre du Centenaire 1880-1980*, Le Caire 1980, XLVIII+521 sayfa, büyük boy. Publié sous la direction de Jean Vercoutter. IFAO kısaltması ile ilim âleminde büyük bir yeri bulunan merkezin 551 numaralı eseridir.

Doğu dünyasının yakından tanınması çalışmalarında, İtalyan gezgin ve araştırmacılar sonra işe başlayan Fransızlar, XVII. asırdan itibaren bütün Avrupa ülkelerini geride bırakarak her alanda ileri gittiler. Bunun tarihsel nedenlerini sıralamaya geçmeden, kurdukları araştırma merkezlerinin ehemmiyeti üzerinde durmak gerekir. Zira geçici gözle bakmayıp, yaptıkları çalışmaları sonraki nesillere bırakmak için önce kendi ülkelerinde, bunları yerine oturtup yasal düzenlemelerine giriştikten sonra, bu tarz merkezleri dış ülkelerde de kurmağa başladılar. Bunlardan bir tanesi de 1880 yılında Kahire'de meydana getirildi. Osmanlı Devleti ile bağları büyük ölçüde kopmuş bu topraklarda, kendi kaderini çizmekte olan yeni rejime yanaşan Fransa, elde ettiği fırsatı yerinde kullanıp, daimi bir temsilcilik halinde burada bir merkez yarattı. Böyle bir girişim, Napolyon'un Mısır seferinden beri Fransız alimlerin sürdürdüğü çalışmanın uzantısıdır. Bu yöreyi tanımak için bir takım ilim adamını da beraber getiren Napolyon, en eski Mısır yazılarından başlayarak tarihsel evrimin incelenmesini emretmiş, bu direktif üzerine çalışmalarını hızlandıranlar kısa bir zaman sonra mühim eserlerin telif edilmesini sağlamışlardır. Fransa bu çabasını başka ülkelerde de tekrarladı. Roma'da kurulan büyük araştırma merkezi yanında Atina'da kurulan da kendi yöntemleri içersinde yayınlar yapmak, kitaplıklar meydana getirmek ve bilim adamlarını ve hattâ bunların yanında yetişmek isteyenleri koruyup belli bir ortam yaratma çabasında kendilerine göre bir yol izlediler. Bunlar arasına elbette, Albert Gabriel tarafından meydana getirilen İstanbul'daki merkezi de katmak gerekir. Çalışmalarını diğer şehirlere göre geç başlatan İstanbul merkezi, aradaki mesafeyi kapatmak gayreti içindedir. 1880 yılında kurulan Kahire merkezi uzun tartışmalardan sonra faaliyetini üç ana konu etrafında yoğunlaştırmakla, elindeki maddî ve manevî olanağı kullanmaktadır: Bu konulardan birincisi, Eski Mısır arkeoloji ve filolojisini çok eskilerden, hatta Firavunlar döneminden başlatıp, bu dilin tamamen unutulduğu XVIII. asra kadar getirmek; ikincisi, Firavunlar yönetimi altındaki Mısır'dan öte sayılan Fenike, Filistin, Mezopotamya'yı kapsayan, Eski Şark yöresinin arkeolojisini incelemektir. Böyle bir programa sıkı sıkıya tâbi kalınması üzerinde fazla durmamakla beraber, ortaya çıkarılan eserlerin, genelde bu havayı verdikleri gözlenmektedir. Nitekim, bir armağan olarak çıkarılan bu devasa kitap içinde, bu tutumun etkinliğini yakından gözlemek bile yeterlidir. Ülkemizi ilgilendiren bir çalışması da muhakkak ki, *Corpus Inscriptionum Arabicarum* anabashiğı altında yürütülen bir dizi çalışmanın içine, Sivas ve Divriği taraflarında bulunan Türk kitâbelerinin de katılmasıdır.

Max van Berchem tarafından dirayetle başlatılan çalışmalara yayın merkezi görevi üstlenen merkezin bu girişimi bile, ülkemize en ufak bir olumlu katkı olmadan devam etmektedir. Şimdi muhtelif yörelerin de İslâm kitâbelerini inceleme ve yayımlama içinde bulunan bu merkezin çabası, eski çağlardan beri yaratılan kalıcı anıları yayınlama faaliyetini yeni yöntemler altında geliştiren Fransızlar, bu alanda gösterdikleri başarıyı, sonraki nesillere de aktarmakla bir devamlılık kavramını da beraberlerinde getirmişlerdi. Nitekim enstitü için de bir süre yer aradıktan sonra, Münire Sultan Sarayı diye adlandırılan binada faaliyet göstermektedir. Kahire'nin en gösterişli binalarından biri olan bu tam Osmanlı yapısında

şimdi çalışmalarını sürdüren enstitü, basımevi konusunda da azami titizliğini hiç bir zaman geriletme bir yana, en küçük bir sapma meydana getirmedi sürdürmektedir. Bir dizi alfabeyi her zaman için hazır tutma mecburiyetinde olan enstitünün bu çabası, Paris'deki asırdide Ulusal Matbaa tarafından desteklenmektedir. Yayınladığı Bülten (*Bulletin de l'Institut Français d'Archéologie Orientale*), tanınmış bir kısaltma olan BIFAO tarzında kataloglara ve kaynakçalara girmiştir. *Annales Islamologiques* adlı süreli yayını 1954 yılından beri ilim adamlarının önüne kıymetli yayınları getirmektedir. 1883 yılından beri neşriyatını sürdüren enstitü, her yıl düzenli olarak bir kısım yepyeni eserleri neşreder. İlk yüzyılın ürünü s. XXIX-XLVII arasındadır. Daha uzun yüzyıllar çalışmalarını sürdürecektir olan enstitü bazan politik bunalımlar içine düşmekle beraber, ilmî ağırlığı sonunda hepsini bertaraf etmiştir. İlmî çalışmaların her zaman politik girdaba üstünlüğünü ispat etmesi bile başlı başına tarihi bir olaydır. Fırtınalı bir dönem değil çağlar yaşayan bu topraklarda bir asrı aşan bir kültür kalıntısı yaratılması bile, her zaman takdire değer bir tutumdur.

DOÇ. DR. MAHMUT H.ŞAKIROĞLU